

Inleiding

Op weg naar Pesach loopt de spanning op tussen Jezus en de hogepriesters, schriftgeleerden en oudsten. Jezus zegt dingen die hun gezag aantast, hij schopt tegen heilige huisjes aan. Alles wijst er voor de tempel-elite op dat Jezus een valse profeet is. En volgens de Thora verdienen valse profeten de doodstraf.

Gesprekken lijken niets meer uit te kunnen richten. Of zal Jezus het nog één keer proberen? Aan buitenstaanders vertelt hij altijd gelijkenissen, daarom vertelt hij deze buitenstaanders ook nog één gelijkenis. Het is een laatste poging om duidelijk te maken dat Johannes en hij niet zomaar oproerkraaiers zijn, maar in een lange traditie staan van profeten die God naar Israel zond om naar de vruchten van de wijngaard te vragen. En hij begint met een bekend beeld dat de mensen kennen uit Jesaja 5: 1-7.

Jesaja 5: 1-7

Het lied van de wijngaard

¹ Voor mijn geliefde wil ik zingen het lied van mijn lief en zijn wijngaard.

Mijn geliefde had een wijngaard, gelegen op vruchtbare grond.

² Hij bewerkte de grond, haalde de stenen eruit en plantte een edele druivensoort.

Hij bouwde er een wachttoren, hakte ook een perskuip uit.

Hij verwachtte veel van zijn wijngaard, maar die bracht slechts wrange druiven voort.

³ Welnu, inwoners van Juda en Jeruzalem, spreek recht tussen mij en mijn wijngaard.

⁴ Wat kon ik meer aan mijn wijngaard doen, wat heb ik te weinig gedaan?

Ik verwachtte zo veel van mijn wijngaard, waarom bracht hij slechts wrange druiven voort?

⁵ Luister, ik zal jullie vertellen wat ik met mijn wijngaard ga doen:

Ik ruk de doornhaag uit en breek de muur af, zodat hij verbrand en vertrapt kan worden.

Wolfheze:

Lied: 997: 1 en 2 –en vele duizenden, ontheemd, gevlucht uit eigen land

Oude Kerk:

Lied 1008: 1 en 2, Rechter in het licht verheven

Lucas 20: 9-19

⁹ Hij vertelde de menigte de volgende gelijkenis: ‘Een man legde een wijngaard aan en verpachtte die aan wijnbouwers, waarna hij voor geruime tijd op reis ging. ¹⁰ Na verloop van tijd stuurde hij een knecht naar de wijnbouwers, die het deel van de oogst dat de eigenaar toekwam in ontvangst moest nemen. Maar de wijnbouwers ranselden hem af en stuurden hem met lege handen weg. ¹¹ Daarna stuurde hij een andere knecht. Ook die werd afgeranseld, en nadat ze hem hadden vernederd stuurden ze ook hem met lege handen weg. ¹² De eigenaar stuurde toen een derde knecht, maar ook die werd afgetuigd en de wijngaard uitgegoid. ¹³ Toen zei de eigenaar van de wijngaard: “Wat moet ik doen? Ik zal mijn geliefde zoon naar hen toe sturen, voor hem zullen ze toch wel ontzag hebben.” ¹⁴ Toen de wijnbouwers hem zagen, overlegden ze met elkaar en zeiden: “Dat is de erfgenaam! Laten we hem doden, dan is de erfenis voor ons.” ¹⁵ En ze gooiden hem de wijngaard uit en doodden hem. Wat zal de eigenaar van de wijngaard nu met hen doen? ¹⁶ Hij komt zelf, doodt de wijnbouwers en geeft de wijngaard aan anderen.’ Toen de mensen dit hoorden, zeiden ze: ‘Dat nooit!’ ¹⁷ Maar hij keek hen aan en vroeg: ‘Wat betekent dan wat er geschreven staat: “De steen die de bouwers afkeurden is de hoeksteen geworden”?’ ¹⁸ Iedereen die over die steen struikelt zal gebroken worden, en iedereen op wie die steen valt zal worden verpletterd.’ ¹⁹ De schriftgeleerden en hogepriesters, die wisten dat Jezus deze gelijkenis met het oog op hen verteld had, wilden hem op dat moment laten grijpen, maar ze waren bang voor de reactie van het volk.

Wolfheze: Lied: 997: 3 en 4

Overweging

Geliefde gemeente van onze Heer,

De lezingen van vandaag zijn misschien wel gewelddadiger dan ons lief is. Waarom gebruikt Jezus zo'n gewelddadig beeld om iets uit te leggen. En wát wil hij daarmee eigenlijk zeggen? Zou het een vooruitblik zijn op zijn dood aan het kruis? Laat hij in de gelijkenis zien dat de dood van de Zoon betekent dat de wijngaard aan anderen wordt gegeven? Wordt hiermee de breuk met het Jodendom al voorspeld? Of zit het net anders?

Belangrijk voor het verstaan van deze tekst is allereerst de context waarin Jezus deze gelijkenis uitsprak. Als deze gelijkenis een antwoord was op een vraag, wat was dan eigenlijk de vraag? Zoals ik al aangaf in de inleiding, was er een twistgesprek gaande tussen Jezus en de priesters en schriftgeleerden. Deze geestelijk leiders van de joden maakten zich ernstige zorgen over de invloed van deze rabbi uit Nazareth, die niet alleen zeer populair was, maar ook een heel vrije uitleg gaf van de joodse traditie. Ze hadden de indruk dat hij morrelde aan allerlei oude zekerheden, dat hij de regels niet strikt naleefde en dat hij bovendien veel te familiair met God omging.

Gebeurtenissen die ergernissen bij hen hadden opgeroepen waren de genezingen en de vergeving van zonden die hij daarbij verkondigde. Hij ontheiligde de Sabbat en had de activiteiten op het tempelplein scherp veroordeeld en de tafels omver gegooid.

Met welke bevoegdheid deed hij al deze dingen?

In antwoord op **deze** vraag, stelt Jezus hen een wedervraag. Hij vraagt “Doopte Johannes in opdracht van de hemel, of in opdracht van mensen?”

Met die vraag brengt hij hen in verlegenheid. Immers, zij hadden zich niet net als het hele volk ook laten dopen door deze bijzondere man, die zo sterk deed denken aan de oude profeten?

En het verhaal over de doop van Jezus door Johannes was natuurlijk als een lopend vuurtje gegaan. Dat Johannes Jezus had aangewezen als degene die na hem zou komen en veel groter was. En daarna die stem uit de hemel: dit is mijn geliefde zoon...

Het is niet toevallig dat Jezus precies deze term gebruikt wanneer hij spreekt over de Heer die zijn oogst komt opeisen en met zijn knechten niet het gewenste resultaat bereikt. Ten slotte stuurde hij zijn geliefde zoon naar de wijngaard.

Vanuit de tekst uit Jesaja weten we al dat die wijngaard staat voor het volk Israel.

In dat lied van de wijngaard heeft de eigenaar hoge verwachtingen. Hij bewerkte de grond, haalde de stenen eruit en plantte een edele druivensoort. Maar wat hij ook deed, een goede oogst bleef uit. In plaats van goede druiven, bracht de wijngaard wilde druiven voort.

En dan klinken in de laatste twee verzen duidingen van die wilde vruchten:

De Heer verwachtte goed bestuur,
maar het werd bloed bestuur.

Hij verwachtte rechtsbetrachting,
maar het werd rechtsverkrachting.

De onvruchtbaarheid van de wijngaard heeft alles te maken met de sociaal en politieke omstandigheden in de tijd van Jesaja. In veel van de profetieën roept Jesaja op tot een andere levenswandel.

In dit lied over de wijngaard lijkt die mogelijkheid van omkeren voorbij. Hij vraagt de bewoners van Israel en Juda om zelf recht te spreken over hem en zijn wijngaard. Hij vraagt met andere woorden of er een andere mogelijkheid is, dan om zijn wijngaard maar over te laten aan de wildernis.

In de gelijkenis over de wijngaard die Jezus verteld is de oogst er wel, maar weigeren de pachters om het afgesproken deel af te dragen aan de eigenaar. Zij komen hun afspraken daarmee niet na. Zijn niet trouw aan het contract dat ze hebben gesloten en gedragen zich alsof ze zelf de eigenaren zijn van de wijngaard.

Steeds weer stuurt de eigenaar knechten naar de pachters om hen te herinneren aan de gemaakte afspraken en een deel van de oogst op te halen, maar telkens weer wordt er niet geluisterd en worden de knechten zelfs mishandeld en bedreigd. Ten slotte stuurt de eigenaar zijn geliefde zoon.

Die geliefde zoon komt niets anders doen dan wat de knechten voor hem ook al deden. Zijn afkomst maakt echter dat de onrechtvaardige pachters nog heftiger reageren. Ze doden hem.

Als de wijngaard staat voor Israel, dan is er veel voor de zeggen om de knechten te verstaan als de gezonden van God; de profeten.

En wat Jezus met zijn gelijkenis dan wil zeggen tot de oversten en schriftgeleerden is dat hij geen valse profeet is, maar juist in de lijn staat van al die eerdere profeten. Ook die kwamen vaak in het nauw door hun kritische boodschap.

Juist door gebruik te maken van zo'n bekend beeld uit de profeet Jesaja over de wijngaard als beeld voor Israel, probeert Jezus te laten zien dat hij deel uit maakt van die geschiedenis. Deel is van die intense relatie tussen de Heer en zijn de wijngaard, God en Israel.

Hij is geen valse profeet, geen knecht van een andere Heer. Hij komt van diezelfde Heer naar diezelfde wijngaard, om te redden wat verloren dreigt te gaan. Tenminste, zo lees ik het graag. In de gelijkenis gaat het er wel wat minder vriendelijk aan toe. Want niet alleen de geliefde zoon vindt de dood, maar ook de onrechtvaardige pachters worden gedood. Oog om oog lijkt hier te gelden wanneer de eigenaar van de wijngaard wraak neemt voor de dood van zijn zoon en de wijngaard aan anderen geeft.

Kind op Zondag, de methode van de kindernevendienst, vat de gelijkenis als volgt samen: De onrechtvaardige pachters willen de opbrengst van de wijngaard niet afstaan en besluiten de zoon te doden, zodat zij de erfenis krijgen. Maar dat gaat niet door. Voor de eigenaar van de wijngaard is het nu niet afgelopen met zijn wijngaard; hij maakt een nieuw begin met andere pachters.

Een te lieve samenvatting, leek mij op het eerste gezicht. Totdat ik me realiseerde dat die wijngaard het volk Israel is. God geeft zijn volk niet op; hij laat het niet in handen van onrechtvaardige leiders, maar zal op zoek gaan naar nieuwe leiders.

Het geweld dat plaatsvindt in de beide schriftlezingen, zowel het overgeven aan de wildernis van de wijngaard als het doden van de onrechtvaardige pachters, lijkt een onontkoombaar gevolg van het onrecht waartegen de Heer in opstand komt.

In Jesaja wordt het zelfs voorgelegd aan het volk: Spreek recht tussen mij en mijn wijngaard? Wat had ik nog meer kunnen doen?

En ook in de gelijkenis klinkt die vraag, nadat 3 knechten afgeranseld zijn en onverrichter zaken terugkeren bij hun Heer: Wat moet ik doen?

Ik zal mijn geliefde zoon naar hen toe sturen, voor hem zullen ze toch wel ontzag hebben?

De inzet van de Heer nadat de knechten, of beter gezegd de profeten onverrichter zaken zijn teruggekeerd is vreedzaam. Hij stuurt zijn geliefde zoon, een stukje van zichzelf. Zo probeert hij weer in verbinding te komen met de wijngaard die hem zo dierbaar is. Zo probeert hij de pachters ook weer aan zich te binden.

Maar voor de toehoorders en wellicht ook voor ons blijft het een afschuwelijke golf van geweld die steeds maar erger lijkt te worden. De omstanders zeggen dan ook: "Dat nooit". Niet duidelijk is of dat slaat op de dood van de onrechtvaardige pachters of op het geven van de wijngaard aan anderen.

Maar ook dan stelt Jezus hen een vraag en hij verwijst daarmee naar Psalm 118: 'Wat betekent dan dat er geschreven staat: De steen die de bouwers afkeurden is de hoeksteen geworden?'

En met die Psalm zet hij een loflied in dat met Pesach altijd wordt gezongen. Een lied van lijden en verdrukking, maar ook van redding en bevrijding.

Een lied dat wij met het Joodse volk zijn gaan meezingen en waarin wij de weg van Jezus hebben herkend. Hun verhalen zijn onze verhalen geworden, hun God is ook onze God geworden. En daarom hoeven we ook niet als buitenstaanders te oordelen over de oversten en schriftgeleerden en onszelf gelukkig te prijzen omdat wij zo anders zijn.

De uitdaging is om onszelf als pachters te zien en onszelf de vraag te stellen: Wat hebben wij van God de Heer ontvangen aan gaven en talenten, aan verantwoordelijkheden en bezittingen en hoe ga wij daar als pachters mee om. Hoe worden de profeten en de geliefde zoon bij ons ontvangen? Krijgen zij waar ze om vragen?

Bewerken wij onze aarde en benutten wij onze talenten op zo'n manier, dat gerechtigheid en vrede bloeien en God met genoeg de vruchten van zijn schepping ziet?

1 Petrus 2: 4 en 5 beschrijft wat dat betreft een mooi vervolg op de steen des aanstoots uit Psalmen 118, een vervolg dat ons inlijft in die geschiedenis van God en zijn volk. Deze tekst wil ik u meegeven, op weg naar Pasen:

Voeg u bij de levende steen die door de mensen werd afgekeurd maar door God werd uitgekozen om zijn kostbaarheid, en laat u ook zelf als levende stenen gebruiken voor de bouw van een geestelijke tempel.

In de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, Amen

Lied: 653: 1, 2 en 3 U kennen uit en tot u leven